

یک یادداشت

عسکر بهرامی

سفر و نیز تحولات و رویدادهای آن روزگار، و نیز به سبب رجوع مکرر به منابع، قابل اعتمادتر از کار مترجم قاجاری است که صرفاً ترجمه کرده است و وجود اغلاط پرشمار به ویژه در ضبط نام‌های خاص، حاکی از آن است که با این حوزه به کلی بیگانه بوده است و کاستی کار او را مصححان محترم نیز نتوانسته‌اند برطرف سازند. علاوه بر این، آقای ساکی پاره‌ای حواشی بر ترجمه افزوده‌اند که خواننده را در درک پاره‌ای موارد کمک می‌کند. البته کار آقای ساکی هم خالی از کاستی نیست و اغلاطی هم در کار ایشان راه یافته است، و مثلاً در همان سطر نخست متن سه‌شنبه را دوشنبه نوشته‌اند. دیگر این که روی جلد چنین آمده است: «سفرنامه دوران مربوط به سفر هیأت سر تی مور دوراند...» نام درست این شخص مورتیمر دوراند (و صورت کامل آن: هنری مورتیمر دیورند) است. او — همچنان که آقای ساکی هم در مقدمه اشاره کرده است — از شخصیت‌های برجسته سیاسی بریتانیا و نزدیک به بیست سال وزیر امور خارجه هندوستان بوده و پس از آن، در شرایط حساس (و در پی برخی تحریکات سیاسی روسیه) در مقام وزیر مختار انگلستان وارد ایران شده است. این سفر هم که گزارش آن را همسرش نوشته، بخشی از مأموریت تازه او در ایران (و نه صرفاً برای گشت و گذار) بوده است. برای نقش او در تاریخ افغانستان می‌توان به منابع مراجعه کرد.

گفتنی است که مورتیمر دیورند کتابی هم با عنوان نادرشاه نوشته که محمدعلی داعی‌الاسلام آن را به فارسی ترجمه کرده است.^۴ کتاب دیگر او زندگینامه پدرش، ژنرال هنری ماریون دیورند، از افسران عالی‌رتبه بریتانیا، است.

در شماره ۴۹ نشریه وزین گزارش میراث نوشته‌ای به قلم آقای بهزاد همتی در معرفی و نقد رساله «سفرنامه غرب ایران»^۱ چاپ شده که نویسنده در آن، برخی کاستی‌های حاصل کار مصححان را نقد کرده است. کوشش گردانندگان نشریه برای ایجاد این فضای نقد سازنده ارزشمند و قابل ستایش است. یکی از کم‌ترین ارزش‌های این فضا و فرصت به دست آمده، آن است که پس از انتشار اثری، دیگران می‌توانند ضمن نقد اثر، نکاتی را هم که از چشم صاحب اثر یا مصحح، پوشیده مانده مطرح سازند تا در چاپ‌های بعدی اثر و نیز در تحقیقات بعدی استفاده شوند.

علاوه بر آنچه منتقد محترم درباره کاستی‌های متن تصحیح‌شده «سفرنامه غرب ایران» نگاشته‌اند، چند نکته مهم دیگر را هم می‌توان افزود. یکی این که متن اصلی این سفرنامه به زبان انگلیسی در سال ۱۹۰۲ با عنوان «سفری پاییزی به غرب ایران» به چاپ رسیده^۲ و ترجمه فارسی آن نیز با عنوان سفرنامه دوران به قلم علی محمد ساکی (پژوهشگر تاریخ و فرهنگ لرستان) در سال ۱۳۴۶ منتشر شده است.^۳ انتظار می‌رفت مصححان محترم با قدری صرف وقت و جست‌وجو در منابع موجود — که امروزه به یمن شبکه اینترنت دسترس هستند — متن اصلی و ترجمه فارسی را می‌یافتند و به کمک آنها از لغزش‌های کارشان می‌کاستند و حتی اطلاعاتی افزون‌تر از نسخه مورد استفاده‌شان، در اختیار خواننده می‌نهادند، از جمله نام این خانم نویسنده را که الا دیورند (Ella R. Durand) است.

گفتنی است که ترجمه آقای ساکی (که تصاویر ارزشمند متن اصلی را هم — البته با کیفیتی نه چندان خوب — در بردارد)، به دلیل آشنایی ایشان با نام‌های جغرافیایی مسیر

۱. «سفرنامه غرب ایران»، نگاشته مادام دی‌یورند زوجه وزیر مختار انگلیس در ایران دوره قاجاریه، ترجمه فریدون بن مسعود میرزا ظل‌السلطان، به کوشش یوسف بیگ باباپور و مسعود غلامیه، میراث بهارستان (۴)، به کوشش مرکز پژوهش کتابخانه مجلس شورای اسلامی، تهران، ۱۳۹۰، صص ۷۶۹-۸۵۶.
۲. با این مشخصات:
۳. مشخصات کامل اثر چنین است: سفرنامه دوران مربوط به سفر هیأت سر تی مور دوراند وزیر مختار انگلیس در ایران، ترجمه علی محمد ساکی کتابفروشی محمدی، خرم‌آباد لرستان، ۱۳۴۶.
۴. دیوراند، مارتیمر، نادر شاه، ترجمه محمدعلی داعی‌الاسلام حسنی، حیدرآباد دکن، [بی‌نا]، [بی‌تا].

